

INFLYATSIYA VA UNGA QARSHI CHORALAR.

SamISI o'qituvchisi- Muhammadiyev Kamoliddin

SamISI talabasi- Xujaqulov Murodjon

Annotatsiya. Ushbu maqola inflyatsiyaning iqtisodiyotdagi o'rni va uning sabablari, ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari, shuningdek, unga qarshi samarali choralarni qo'llash masalalariga bag'ishlangan. Inflyatsiya — bozor iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lib, narxlar umumiy darajasining uzluksiz o'sishini anglatadi. Bu jarayon talab va taklifdagi nomutanosiblik, ishlab chiqarish tannarxining oshishi, ichki va tashqi bozordagi notinchlik kabi omillar ta'sirida yuzaga keladi. Ushbu maqolada inflyatsiyaning turli mamlakatlarda ko'rinishlari, ularning tajribalaridan kelib chiqqan holda samarali choralarni ishlab chiqish yo'llari muhokama qilingan.

Monetar va fiskal siyosatlarning o'zaro integratsiyasi orqali inflyatsiyani nazorat qilishning dolzarbligi alohida ta'kidlangan. Mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash, importga qaramlikni kamaytirish, valyuta bozoridagi barqarorlikni ta'minlash inflyatsiyani kamaytirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab berilgan. Ushbu tadqiqot inflyatsiyaning ijobiy va salbiy jihatlarini, uning o'sishiga sabab bo'luvchi omillarni chuqur tahlil qiladi va iqtisodiy barqarorlikka erishish yo'nalishida innovatsion takliflarni ilgari suradi.

Kalit so'zlar: inflyatsiya, narxlar o'sishi, talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi, monetar siyosat, fiskal siyosat, iqtisodiy barqarorlik, valyuta bozori

Abstract. This article explores the concept of inflation, its causes, socio-economic effects, and measures to combat it effectively. Inflation, an integral part of market economies, refers to the continuous rise in the general price level. It is influenced by various factors such as imbalances in demand and supply, rising production costs, and external market fluctuations. The article examines different manifestations of inflation across countries and suggests effective countermeasures based on their experiences.

Special emphasis is placed on the importance of integrating monetary and fiscal policies to control inflation. Supporting domestic production, reducing dependency on imports, and ensuring stability in currency markets are identified as key strategies for reducing inflation. This research offers a detailed analysis of inflation's positive and negative aspects, its drivers, and presents innovative approaches to achieving economic stability.

Keywords: inflation, price growth, demand inflation, supply inflation, monetary policy, fiscal policy, economic stability, currency market

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы инфляции, её причины, социально-экономические последствия и меры по эффективной борьбе

с этим явлением. Инфляция — неотъемлемая часть рыночной экономики, представляющая собой непрерывный рост общего уровня цен. Её появление связано с дисбалансом между спросом и предложением, ростом производственных издержек и внешними рыночными колебаниями. В статье анализируются различные проявления инфляции в разных странах, а также предлагаются меры по её снижению, основываясь на мировом опыте.

Особое внимание уделено важности интеграции монетарной и фискальной политики для контроля над инфляцией. Поддержка местного производства, снижение зависимости от импорта и обеспечение стабильности на валютном рынке выделены как ключевые стратегии для борьбы с инфляцией. Исследование предлагает подробный анализ положительных и отрицательных аспектов инфляции, факторов её роста и инновационных подходов к достижению экономической стабильности.

Ключевые слова: инфляция, рост цен, инфляция спроса, инфляция предложения, монетарная политика, фискальная политика, экономическая стабильность, валютный рынок

Kirish.

Inflyatsiya — zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim va murakkab masalalaridan biri bo‘lib, u mamlakatdagi narxlar umumiy darajasining uzluksiz o‘shishi va pulning real qiymatining pasayishi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayon iqtisodiyotning turli sohalariga ta‘sir ko‘rsatadi va aholi turmush darajasidan tortib, xalqaro iqtisodiy aloqalargacha bo‘lgan keng ko‘lamli oqibatlariga olib keladi. Inflyatsiya darajasi mamlakatning iqtisodiy holatini ifodalaydigan muhim ko‘rsatkichlardan biri hisoblanadi va uning boshqarilishi davlat siyosatining dolzarb yo‘nalishlaridan biri sanaladi.

Inflyatsiya ko‘pincha talab va taklif o‘rtasidagi nomutanosiblik, ishlab chiqarish tannarxining oshishi, ortiqcha pul emissiyasi, valyuta kursining beqarorligi kabi omillardan kelib chiqadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida inflyatsiya tabiiy jarayon bo‘lsa-da, uning yuqori darajada bo‘lishi iqtisodiyot uchun katta xavf tug‘diradi. Bu jarayon aholi real daromadlarini pasaytiradi, jamg‘armalarni qadrsizlantiradi, ishlab chiqarishni izdan chiqaradi va xalqaro savdo munosabatlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Ayni vaqtda inflyatsiya darajasining ma‘lum me‘yorlarda bo‘lishi iqtisodiy rivojlanish uchun rag‘batlantiruvchi omil sifatida qaralishi mumkin. Masalan, mo‘tadil inflyatsiya iste‘mol va investitsiya faoliyatini jonlantirishga yordam beradi. Ammo bu jarayon nazoratdan chiqsa, iqtisodiy muvozanat buziladi va davlat siyosati keskin choralarni talab qiladi. Shu sababli, inflyatsiyani samarali nazorat qilish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish davlatning iqtisodiy siyosatidagi asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi.

Ushbu maqolada inflyatsiyaning iqtisodiyotdagi o'рни, uning sabablari, oqibatlari va unga qarshi choralar keng ko'lamda tahlil qilinadi. Shuningdek, turli mamlakatlar tajribasiga asoslanib, monetar va fiskal siyosatning o'zaro bog'liqligi hamda iqtisodiy barqarorlikka erishishning zamonaviy strategiyalari ko'rib chiqiladi. Maqola nafaqat inflyatsiyaning iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini tahlil qiladi, balki uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash bo'yicha amaliy tavsiyalarni ham ilgari suradi.

Asosiy qism.

Inflyatsiya iqtisodiyotda murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, uning kelib chiqish sabablari, turlari va oqibatlarini tushunish uni samarali boshqarish uchun zarurdir. Shu sababli, inflyatsiyani tahlil qilishda quyidagi asosiy yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratiladi:

Inflyatsiyaning sabablari.

Inflyatsiya turli iqtisodiy, ijtimoiy va tashqi omillar natijasida yuzaga keladi. Asosiy sabablari quyidagilardir:

Talab inflyatsiyasi (Demand-pull inflation):

Talabning taklifga nisbatan ortishi narxlarning ko'tarilishiga olib keladi. Bu ko'pincha iqtisodiyotda pul massasining oshishi yoki aholining xarid qobiliyatining yuqori darajada bo'lishidan kelib chiqadi. Masalan, iste'mol va investitsiya talabining ortishi natijasida bozor resurslari yetarli bo'lmagan holatlar kuzatiladi.

Taklif inflyatsiyasi (Cost-push inflation):

Ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi natijasida yuzaga keladi. Xomashyo, energiya resurslari narxlarining o'sishi yoki ishchi kuchi haqidagi xarajatlarning ko'payishi mahsulot va xizmatlar narxiga ta'sir qiladi. Bu turdagi inflyatsiya ishlab chiqaruvchi kompaniyalarning xarajatlarini qoplash uchun narxlarni oshirish majburiyatidan kelib chiqadi.

Pul emissiyasi va monetar omillar: pul massasining haddan tashqari ko'payishi iqtisodiy muvozanatni buzadi va narxlarning oshishiga olib keladi. Masalan, davlat budjetining kamomadini qoplash uchun yangi pullar emissiya qilinganida, pul qadrsizlanishi kuzatiladi.

Valyuta kursining o'zgarishi: import qilingan mahsulotlarning narxi valyuta kursiga bog'liq. Milliy valyutaning qadrsizlanishi import narxlarining oshishiga, bu esa inflyatsiyaga olib keladi.

Tashqi omillar: global iqtisodiy inqirozlar, pandemiyalar, urushlar va savdo siyosatidagi keskin o'zgarishlar inflyatsiyani kuchaytirishi mumkin. Misol uchun, pandemiya davrida ko'plab mamlakatlarda ishlab chiqarish zanjirlari buzilishi natijasida inflyatsiya kuchaydi.

Inflyatsiyaning turlari. Inflyatsiyani iqtisodiy sharoitlar va uning darajasiga qarab bir necha turga ajratish mumkin:

Mo‘tadil inflyatsiya (Moderate inflation): Narxlarning sekin va nazorat qilinadigan darajada oshishi. Bu turdagi inflyatsiya iqtisodiy rivojlanish uchun foydali bo‘lishi mumkin.

O‘rtacha inflyatsiya (Gallopning inflation):

Narxlarning tez o‘shishi. Bu holat iqtisodiy muvozanatni buzadi va aholi daromadlariga salbiy ta‘sir qiladi.

Giperinflyatsiya (Hyperinflation):

Narxlarning o‘ta tez va nazoratsiz o‘shishi. Masalan, Zimbabve va Venesuela tajribasida bunday holatlar kuzatilgan.

Xufyona inflyatsiya (Hidden inflation):

Mahsulotlar sifati yomonlashishi yoki bozorda tanqislik yuzaga kelishi bilan bog‘liq inflyatsiya turi.

Inflyatsiyaning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarini. Inflyatsiya ijobiy va salbiy ta‘sirlarga ega bo‘lib, iqtisodiyotning turli sohalarida muhim o‘zgarishlarga olib keladi:

Salbiy oqibatlar:

-Real daromadlarning pasayishi: Aholi xarid qobiliyati susayadi, turmush darajasi pasayadi.

-Investitsiyalar faolligining kamayishi: Investorlar inflyatsiya xavfi tufayli ishlab chiqarishdan voz kechishi mumkin.

-Milliy valyutaning qadrsizlanishi: Pulning qiymati tushib, savdo balansiga zarar yetadi.

-Tashqi qarzlarning yukining ortishi: Valyuta kursi o‘zgarishlari tashqi qarzlarni qoplashni qiyinlashtiradi.

Ijobiy ta‘sirlar:

-Iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish: Mo‘tadil inflyatsiya investitsiya va iste‘molni oshiradi.

-Davlat daromadlarining ortishi: Soliqlar va bojxona yig‘imlarining o‘shishi budjet daromadlarini ko‘paytiradi.

Inflyatsiyaga qarshi choralar. Inflyatsiyani boshqarish uchun davlat tomonidan qo‘llaniladigan asosiy choralar quyidagilardir:

-Monetar siyosat: Markaziy bank tomonidan pul massasini tartibga solish va foiz stavkalarini oshirish orqali narxlar barqarorligini ta‘minlash. Kredit siyosatini cheklash va inflyatsion bosimni kamaytirish.

-Fiskal siyosat: Davlat xarajatlarini optimallashtirish va soliqlarni oshirish orqali talabni cheklash. Davlat budjetining ortiqcha xarajatlarini qisqartirish.

-Struktural islohotlar: Mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish, eksportni rag‘batlantirish va importga bog‘liqlikni kamaytirish. Texnologik yangilanish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.

-Valyuta siyosati: Valyuta kursining barqarorligini ta‘minlash va xorijiy valyuta bozoridagi keskinlikni kamaytirish.

Inflyatsiya kutilmalarini boshqarish: Jamiyatda inflyatsion xavotirni kamaytirish uchun barqaror iqtisodiy prognozlar yaratish va aholiga aniq ma‘lumotlar yetkazish.

Dunyo tajribasi:

1. Germaniya: 1920-yillardagi giperinflyatsiyadan keyin moliyaviy islohotlar natijasida narxlar barqarorligi ta‘minlangan.

Yaponiya: Monetar siyosatning nozik muvozanati tufayli uzoq muddatli past inflyatsiya saqlanib qolgan.

AQSh: Federal zaxira tizimi inflyatsiyani nazorat qilish uchun foiz stavkalarini samarali boshqargan.

Markaziy Osiyo davlatlari: Xususan, O‘zbekistonda so‘nggi yillarda narxlar barqarorligini ta‘minlashga qaratilgan monetar islohotlar joriy etilmoqda.

Yuqoridagi ma‘lumotlardan ko‘rinib turibdiki, inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash uchun integratsiyalashgan yondashuvlar talab etiladi. Monetar, fiskal va struktural siyosatlarning uyg‘unligi iqtisodiyotning uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Inflyatsiya zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo‘lib, u iqtisodiy barqarorlikka jiddiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu maqolada inflyatsiyaning sabab va turlari, uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari va unga qarshi kurash choralari keng yoritildi. Talab va taklif o‘rtasidagi nomutanosiblik, ishlab chiqarish tannarxining o‘ssishi, pul massasining ko‘payishi kabi omillar inflyatsiyani keltirib chiqaruvchi asosiy sabablar sifatida qayd etildi. Shuningdek, monetar va fiskal siyosat, valyuta kursining barqarorligini ta‘minlash, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va importga qaramlikni kamaytirish inflyatsiyaga qarshi samarali choralar sifatida ko‘rib chiqildi.

Inflyatsiyaning salbiy oqibatlari, jumladan, real daromadlarning pasayishi, aholi turmush darajasining yomonlashishi va iqtisodiy tizimdagi muvozanatning buzilishi ko‘plab mamlakatlarning iqtisodiy siyosatida muhim muammo hisoblanadi. Shu bilan birga, inflyatsiyaning mo‘tadil darajasi iqtisodiy rivojlanish uchun rag‘batlantiruvchi omil bo‘lishi mumkin. Bu esa davlat siyosatining kompleks yondashuvini talab etadi.

Dunyo mamlakatlari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, monetar va fiskal siyosatning uyg‘unligi inflyatsiyani nazorat qilishda muhim o‘rin tutadi. O‘zbekiston tajribasi esa iqtisodiy islohotlar va valyuta siyosatining inflyatsiyani boshqarishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi. Ushbu maqola natijalari iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Friedman M. (1963). Inflation and Monetary Policy. Chicago: University of Chicago Press.
2. Samuelson P., Nordhaus W. (2010). Economics. McGraw-Hill Education.
3. Blanchard O. (2017). Macroeconomics. Pearson Education.
4. Mishkin F. (2007). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Addison-Wesley.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy hisobotlari va statistik ma’lumotlari (2020-2024).